

Δημοσθένης Γεωργόπουλος

Η κατάσταση και οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας

Το μνημόνιο στο επίκεντρο της σύγκρουσης διαφορετικών θέσεων για το μέλλον της ελληνικής οικονομίας

Δύο αντιτιθέμενες θέσεις για την ελληνική οικονομία κυριαρχούν στο δημόσιο διάλογο. Η πρώτη υποστηρίζει ότι τα περί το μνημόνιο, δίκαια ή άδικα, οδηγούν την χώρα σε έξοδο από την κρίση σε ορίζοντα πενταετίας και μεσοπρόθεσμα, μια νέα καλύτερη Ελλάδα θα προκύψει ως αποτέλεσμα τους. Η δεύτερη, ότι το μνημόνιο οδηγεί την χώρα στο βάραθρο, στην δική της «χαμένη δεκαετία», κατ' αναλογία με την κρίση χρέους των χωρών της Λατινικής Αμερικής του 80-90, απ' όπου θα εξέλθει με μεγάλες απώλειες. Η πρώτη υποστηρίζεται φανερά από ένα 25-35% της χώρας. Αλλά ίσως ένα ποσοστό μεγαλύτερο του 50%, αν και δεν υιοθετεί ανοικτά το μνημόνιο, δεν αντιλαμβάνεται ότι η χώρα καταστρέφεται και ελπίζει σε έστω και δύσκολη αναγέννηση (άλλωστε πώς αλλιώς ξεπερνιούνται οι αντιστάσεις των βολεμένων υποστηρίζει;) Υιοθετώντας την δυσοίωνα δεύτερη θέση, επιχειρούμε να αναιρέσουμε τα επιχειρήματα της πρώτης παρουσιάζοντας εναλλακτικές δυνατότητες.

Οι αισιόδοξοι θεωρούν επιτεύξιμα εν πολλοίς τα μέτρα του μνημονίου. Αυτά χωρίζονται σε δύο ομάδες: σε δημοσιονομικά, περικοπής δαπανών - αύξησης εισπράξεων, που στοχεύουν να επαναφέρουν το κρατικό έλλειμμα κάτω από το

3%. Και στα αναπτυξιακά, που στοχεύουν στην μεταρρύθμιση της ελληνικής κοινωνίας. Ας δούμε γιατί θα αποτύχουν κατ' ομάδα με πρώτα τα δημοσιονομικά.

Δημοσιονομικά

Η επίτευξή τους στηρίζεται στα εξής:

1) Η πορεία της οικονομίας μετά το δύσκολο 2010-11, να είναι ανοδική. Αυτό είναι αναγκαίο γιατί με το τέλος του μνημονίου, θα αρχίσει ο Γολγοθάς της αποπληρωμής ενός δημόσιου χρέους 150% του Α.Ε.Π. Ελάχιστα προηγούμενα επιτυχούς εκπλήρωσης τέτοιου μεγαλεπήβολου στόχου υπάρχουν και στηρίζονται σε πολύ μακρά περίοδο ευημερίας κατά την διάρκεια αποπληρωμής (πχ. το Η.Β. μετά τους Ναπολεόντειους Πολέμους και οι Η.Π.Α. μετά τον Β' Παγκόσμιο). Ευθέως προκύπτει η κρισιμότητα του ευνοϊκού περιβάλλοντος. Δεν αναφερόμαστε σε ευνοϊκό ορίζοντα 2, 5 ή και 10 χρόνων. Ένα δημόσιο χρέος 150% για να επιστρέψει σε λογικά πλαίσια (π.χ. στο 60% που ορίζεται από το Μάαστριχτ και που παρά την σύνδεση με την κακόφημη συνθήκη είναι λογικό), θα πρέπει το δημόσιο να παράγει πρωτογενή πλεονάσματα περίπου 5% ετησίως για 15-20 χρόνια. Αλλά και μετά, με ένα χρέος 50-60%, θα υπάρχει ευκαιριακά και ενόψει κρίσης μόνο δυνατότητα ελλειμματικής τόνωσης. Ίσως η σημασία των παραπάνω να είναι δύσκολα κατανοητή. Διευκρινιστικά, μεταπολιτευτικά είναι ελάχιστες οι φορές που το Δημόσιο παρήγαγε πλεονάσματα και σχεδόν ποτέ άνω του 5%. Η συνεχής ελλειμματικότητα υπέσκαψε το μέλλον της χώρας, αλλά βραχυμεσοπρόθεσμα στήριξε την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Η μεγάλη αυτή αλλά αμφίσημη τόνωση θα εξαφανιστεί για τα επόμενα 20 χρόνια, ώστε να τηρηθούν οι σχεδιασμοί της αισιόδοξης θέσης για τήρηση του μνημονίου και μη αναδιάρθρωση ή/ και περικοπή (Α-Π) του χρέους. Και όχι μόνο να εξαφανιστεί, αλλά να αντικατασταθεί από ετήσια μεγάλη εκροή ζήτησης (χρήματος και ανάπτυξης) από την χώρα προς τους εξωτερικούς δανειστές. Αν μια τέτοια υποχρέωση αποπληρωμής πραγματοποιηθεί, θα μιλάμε για νέο οικονομικό θαύμα, σαφώς μεγαλύτερο από το θαύμα-φούσκα των κυβερνήσεων Σημίτη-Καραμανλή, ακόμα και από το θαύμα μισοφούσκα της μετεμφυλιακής Ελλάδας, μετά τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις Μαρκεζίνη. Θα απαιτούνταν 20ετής ανάπτυξη, με ποσοστά ίδια ή μεγαλύτερα από της μεταπολεμικής εικοσαετίας 53-73. Κάθε φοιτητής οικονομικών γνωρίζει ότι τέτοια ποσοστά επιτυγχάνονται μόνο στο στάδιο απογείωσης μιας οικονομίας (κατά Ροστόφ), που η χώρα έχει διαβεί προ 50 χρόνων.

Παρένθεση: η πιθανότητα (Α-Π) μέρους του χρέους

Τα παραπάνω ισχύουν εφόσον η χώρα αποπληρώσει στο ακέραιο τις δανειακές υποχρεώσεις της. Όμως ίσως μετά π.χ. τριετία, αποδεικνύοντας ότι είμαστε καλοί μαθητές, οι δανειστές μας προσφέρουν μπόνους, διαγράφοντας κλάσμα του χρέους, π.χ. το 25-35%. Συνεπώς, η ανάπτυξη με «τέρμα τα γκάζια» που χρειάζεται η χώρα για αποπληρωμή περιορίζεται στα 10-15 χρόνια, προφανώς αυξάνοντας τις πιθανότητες αποπληρωμής, αλλά όχι πολύ. Γιατί και 10-15 χρόνια συνεχούς ξέφρενης ανάπτυξης είναι απίθανα, ιδίως στο σκοτεινό προβλεπόμενο διεθνές περιβάλλον. Αλλά είναι πιθανό να μας προσφερθεί το δώρο της απομείωσης του χρέους και με ποιες προϋποθέσεις;

α) Ξεκάθαρα αν είμαστε φρόνιμοι μαθητές, κανείς δεν θα μας λυπηθεί όσο δύσκολα και αν περνάμε. Περισσεύουν τα παραδείγματα θηριωδίας του χρηματιστικού κεφαλαίου. Θυμίζουμε την άενη συζήτηση για (Α-Π) του αφρικανικού χρέους που αφορούσε όχι μεγάλα ποσά, για ανθρώπους έσχατης ένδειας, με κινητοποίηση καλών προθέσεων διεθνώς. Αντίθετα εδώ, τα ποσά είναι τεράστια, η ανάγκη όχι τόσο μεγάλη, η χώρα απαξιώθηκε ηθικά εντελώς – μεταξύ άλλων χάριν στις άοκνες προσπάθειες του δίδυμου ΠΑΠ – και κυρίως η (Α-Π) αποτελεί επικίνδυνο προηγούμενο για σειρά άλλων καταχρεωμένων χωρών. Άρα η με μορφή δώρου αποφοίτησης, προσφορά (Α-Π) μέρους του χρέους αποκλείεται.

β) Υπάρχει δεύτερη περίπτωση προσφοράς (Α-Π): αν συνεπεία καταστροφής λόγω μνημονίου, οι επιπτώσεις της διεθνούς δυσφήμισης Δ.Ν.Τ.-Ε.Ε.-Ε.Κ.Τ. λόγω των μέτρων που επέβαλαν, γίνουν τόσο δυσβάσταχτες (ακόμα και αν το πρόγραμμα του μνημονίου προχωρεί), ώστε να το αναθεωρήσουν «κουρεύοντας» το χρέος. Η περίπτωση αυτή, πιθανότερη από την εθελούσια προηγούμενη, προϋποθέτει όμως μεγάλη κατάρρευση που να κατανοηθεί ως επίπτωση του μνημονίου, ενώ παράλληλα θα ξεχνιέται η απαξίωση της χώρας (και λόγω αυτοενοχοποίησης). Επιπλέον, εμπόδιο λόγω πολλαπλότητας των εμπλεκόμενων (κρατών, οργανισμών, τραπεζών κ.λπ.) δανειστών, είναι η αδυναμία συνεννόησης-συμβιβασμού περί του επιθυμητού ύψους (Α-Π), με αποτέλεσμα επιμήκυνση αδιεξόδου, αύξηση κοινωνικής δυσαρέσκειας και απειλή εκρήξεων¹. Η δεύτερη περίπτωση, είναι λίγο πιθανή και καθόλου ελκυστική,

1. Ας μη θεωρηθεί η δυσκολία συνεννόησης ασήμαντη ή δευτερεύουσα. Θυμίζουμε τους μήνες που διέρρευσαν άσκοπα και επικίνδυνα πριν την λήψη απόφασης για το μνημόνιο, με τους εταίρους διαγκωνιζομένους-«διαδρομιζόμενους».

αφού προϋποθέτει μακρά δοκιμασία και κίνδυνο εκρήξεων, με προηγούμενη παρατεταμένη καχεξία.

γ) Ένα τρίτο σενάριο, πιθανότερο από το δεύτερο, είναι η υπό όρους προσφορά (Α-Π). Ο πρώτος είναι η αδυναμία επίτευξης των στόχων του μνημονίου, ο δεύτερος η έλλειψη σημαντικής λαϊκής αντίδρασης, ο τρίτος η νέα παραδειγματική τιμωρία της χώρας, (π.χ. απόλυση 10-20% των δημοσίων υπαλλήλων), ώστε να αποκλειστεί η πρόκληση ντόμινο σε χώρες ανάλογων προβλημάτων, και ο τέταρτος υποχώρηση σε εθνικά θέματα ή εκχώρηση στοιχείων του εθνικού πλούτου (δημόσιες επιχειρήσεις, τμήματα γης κ.λπ.) Πρόκειται προφανώς για καταστροφική εξέλιξη.

δ) Τέλος, το πιθανότερο σενάριο είναι η επαναδιαπραγμάτευση του χρέους συνεπεία κοινωνικής εξέγερσης (ή άμεσης απειλής της). Η διαπραγμάτευση αυτή θα γίνει μετά από καταστροφή, επομένως οφείλουμε να την αποφύγουμε. Στα υπέρ του, η διαπραγμάτευση από κυβέρνηση ενδυναμωμένη από την λαϊκή εξέγερση.

Η παραπάνω έκθεση καθιστά σαφές ότι η (Α-Π) με τις 4 πιθανές μορφές της είναι ανεπιθύμητη. Πρέπει να αναζητηθούν άλλες μορφές (Α-Π) και σε άλλη συγκυρία.

Επιστροφή στις εξελίξεις της ελληνικής οικονομίας

Από τα τέσσερα παραπάνω σενάρια κανένα δεν φαίνεται πιθανό(η οικιοθελής περίπτωση α), ή επιθυμητό (περιπτώσεις β, γ, δ). Αποκλείοντας και την πιθανότητα επιτυχούς εκτέλεσης του μνημονίου, υπάρχουν άραγε διαφορετικές, λιγότερο επώδυνες προοπτικές; Διακρίνουμε δύο :

Α) Νέο μνημόνιο.

Πιθανολογείται η επέκταση της μνημονιακής περιόδου στήριξης-ημικατοχής της χώρας και μετά το 2013. Η λογική είναι απλή: αν αποκλείεται η ομαλή αποπληρωμή χρέους 150%, και αν δεν γίνει (Α-Π) (οι παραπάνω περιπτώσεις α-δ), τότε στο τέλος του μνημονίου (ή πολύ νωρίτερα - λόγω του ρόλου των προσδοκιών και προεξοφλώντας το αποτέλεσμα) θα εκτεθούμε στην βάσανο των αγορών, με άλυτο το πρόβλημα (Α-Π) του χρέους και με αδυναμία αποπληρωμής. Αναμένεται τότε έκρηξη των σπρεντς, επιτάχυνση πτωχευτικής κερδοσκοπίας μέσω CDS, με αποτέλεσμα την αδυναμία νέου δανεισμού.

Τούτων δοθέντων, αποκλειόμενης της (Α-Π), μόνη λύση απομένει ένα νέο μνημόνιο διάρκειας περίπου 5 χρόνων, προς αποφυγή άμεσης πτώχευσης. Το νέο μνημόνιο παρόμοιο με το πρώτο, θα είναι μια χειρότερη επανάληψη. Οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας, δεν θα βελτιωθούν τα επόμενα 10 τουλάχιστον χρόνια. Με την συνεχή αιμορραγία από τους πλεονασματικούς προϋπολογισμούς, με δυσοίωνες προοπτικές για την διεθνή-ευρωπαϊκή οικονομία, στο τέλος του δεύτερου μνημονίου θα επαναληφθεί το τέλος του πρώτου. Δηλ. είτε (Α-Π), είτε άμεση πτώχευση, αλλά με ποσά πολύ μεγαλύτερα από τα σημερινά, με την χώρα (αν δεν ξεσηκωθεί-αναγεννηθεί) ημιθανή μετά από δεκαετή αιμορραγία (οικονομική-ηθική-πολιτική-δημογραφική), είτε τέλος επαυξημένη επιστροφή στα σενάρια α, β, γ, δ. Το νέο μνημόνιο είναι συνεπώς ανεπιθύμητο. Υιοθετούμενο, η κατάσταση στην χώρα θα προσομοιάζει με την πρόσφατη των τραπεζών-ζόμπι: κρατούσαν περιουσιακά στοιχεία που αδυνατούσαν να αποφέρουν αξιόλογο μέρος της ονομαστικής αξία τους (τα subprimes). Στην θέση των τραπεζών θα βρίσκονται πλέον Δ.Ν.Τ.-Ε.Ε.-Ε.Κ.Τ., οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις και στο ρόλο των subprimes, το ελληνικό χρέος. Λύση, χωρίς (Α-Π) του χρέους της χώρας (αλλά και άλλων) και χωρίς αναστροφή της «υπαρκτής» παγκοσμιοποίησης, είναι αδύνατη (παρεκτός νέου οικονομικού θαύματος, που η ίδια η παγκοσμιοποίηση υπονομεύει).

Β) Δημιουργία προϋποθέσεων σε επίπεδο λαϊκού κινήματος, κομμάτων και, θεσμών για μερική έξοδο από την κρίση.

Προαναφέραμε την ανυπαρξία πραγματικής εξόδου από την κρίση εδώ και ευρύτερα, χωρίς σημαντικές μεταβολές διεθνώς. Τα μέτρα που θα προτείνουμε αποτελούν περισσότερο ελαχιστοποίηση κόστους παρά αυθεντική διέξοδο και γνήσια αναγέννηση. Δεν τα μηδενίσουμε, καθώς αποτελούν αναγκαίο πρώτο βήμα αποφυγής καταστροφών (με έλευση του νόμου της ζούγκλας) και δημιουργίας προϋποθέσεων διεξόδου. Πριν τα περιγράψουμε, εξετάζουμε την δεύτερη κυβερνητική δέσμη μέτρων για απεμπλοκή από το μνημόνιο, τα αναπτυξιακά. Θα ακολουθήσει η δική μας πρόταση εξόδου.

Αναπτυξιακά μέτρα

Τα αναπτυξιακά και τα δημοσιονομικά μέτρα, δεν χωρίζονται με σινικό τείχος. Κάθε άλλο· τα δρομολογηθέντα δημοσιονομικά, έχουν συγκεκριμένο

γνωστό παρονομαστή: συνεχίζουν εντατικοποιώντας ό,τι γνωρίσαμε ως νεοφιλελεύθερα μέτρα², με τελικό αποτέλεσμα όξυνση της ταξικής ανισότητας, λόγω μεγαλύτερης βαρύτητας των αυξήσεων του Φ.Π.Α. και των ειδικών φόρων κατανάλωσης (τσιγάρα, ποτά, καύσιμα), φόρων που πλήττουν δυσανάλογα τους φτωχότερους. Εκεί οδηγούν και οι μειώσεις μισθών (ιδίως της μέσης τάξης που στην Ελλάδα αποτελείται εν πολλοίς από μισθωτούς του Δημοσίου) και συντάξεων. Ακολουθούν, μέσω άμεσων μειώσεων ή μη παροχής αυξήσεων επί σειρά ετών, οι μισθοί του ιδιωτικού τομέα (με πληθωρισμό γύρω στο 5% ετησίως), λόγω τεράστιας αύξησης της ανεργίας. Συμβάλλει και η αδυναμία φορολόγησης των επιχειρηματικών κερδών, δομικό άλλωστε νεοφιλελεύθερο στοιχείο. Αντισταθμιστικά παρέχονται ασήμαντης αξίας έκτακτες εισφορές, η επαναφορά του Φ.Μ.Α.Π. (αν δεν υπονομευτεί όπως παλιότερα), η υπόσχεση καταπολέμησης φοροδιαφυγής. Αυτά τα μέτρα πλήττουν την ανώτερη μέση τάξη, όχι την άρχουσα, που μέσω πάσης φύσης φορολογικών προνομίων που της παρέχει ο νεοφιλελευθερισμός και τοποθέτησης των χρημάτων της εκτός χώρας, ελάχιστα πλήττεται. Αναμένουμε επομένως να θιγεί η ανώτερη μέση τάξη και δεν είμαστε, όπως το σύνολο των κομμάτων της ελληνικής Αριστεράς, υποστηρικτές της συνέχισης της φορολογικής ασυδοσίας της (πλήττεται επίσης από την «απελευθέρωση» των κλειστών επαγγελματιών). Ενώ οι θριαμβολογίες περί καταπολέμησης της φοροδιαφυγής είναι υπερβολικές, κάτι θα γίνει λόγω πιέσεων της τρόικας και της ανάγκης. Βέβαια, είναι νωρίς για συμπεράσματα, αλλά δεν φαίνεται κάτι θεαματικό. Συνοψίζουμε: Τα δημοσιονομικά μέτρα μειώνουν τα εισοδήματα της μικρομεσαίας τάξης, έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην ανώτερη μέση τάξη (δύσκολο να εκτιμηθεί αν είναι μικρός ή αξιόλογος), και ευνοούν την μεγαλοαστική που μέσω μείωσης εργατικού κόστους (όχι τόσο στην σχεδόν ανύπαρκτη βιομηχανία, αλλά στις υπηρεσίες π.χ. τουρισμό και μεταφορές) και αύξησης τζίρου (λόγω μειωμένων τιμών, στο βαθμό που επιτυγχάνονται), προσδοκά μεγαλύτερα κέρδη. Μια νέα πρωτόγνωρη μεταπολεμικά ταξική δομή θα προκύψει, που ολοκληρωμένη θα θυμίζει μάλλον τον 19ο αιώνα (ή /και πολλούς προηγούμενους) παρά τον 20ό (μετά το 1950). Μια τόσο κατακερματισμένη και άνιση κοινωνική δομή δύσκολα διατηρεί τον

2. Και εφόσον οι ποσοτικές προσθήκες μεταβάλλονται από ένα σημείο και πέρα σε ποιοτικές μεταβολές, τα μέτρα αυτά νεοφιλελεύθερου οπωσδήποτε χαρακτήρα, αποτελούν παράλληλα θεμέλιο λίθο για ένα επόμενο στάδιο εξέλιξης του παρόντος κοινωνικού σχηματισμού (με την χώρα δυστυχώς πρωτοπορούσα, χάρις και στις άοκνες προσπάθειες του «υψηλής» ποιότητας πολιτικού προσωπικού της).

δημοκρατικό μανδύα. Δεν πιθανολογούμε εδώ για την νέα πολιτική μορφή που θα αντικαταστήσει την μεταπολεμική δημοκρατία, κάτι που διαμορφώνεται και από τις δυνάμεις και ιδέες που αντιπαρατίθενται στον μετεξελισσόμενο νεοφιλελευθερισμό. Τα δημοσιονομικά μέτρα οδηγούν σε μια νέα εποχή μετα-νεοφιλελεύθερη, σαφώς αυταρχικότερη, μη συναινετική, ώστε και το μέρος της λέξης που αναφέρεται στην ελευθερία να καταντάει ευφημισμός.

Μήπως όμως τα πολυδιαφημιζόμενα αναπτυξιακά μέτρα αποτελέσουν αντί-βαρο στην πορεία των δημοσιονομικών προς μια ανισότερη, αυταρχική κοινωνία και διευκολύνουν την ανάπτυξη, την απεμπλοκή από το μνημόνιο μια ώρα αρχύτερα και την αποφυγή της χρεοκοπίας; Τρεις κατηγορίες προτάθηκαν: η απελευθέρωση των κλειστών επαγγελμαμάτων, η ποιοτική βελτίωση της κρατικής λειτουργίας, η προσέλκυση αξιόλογων επενδύσεων (ελληνικών και κυρίως ξένων).

Απελευθέρωση κλειστών επαγγελμαμάτων

Μέγα μέρος της αναπτυξιακής φιλολογίας στρέφεται στα κλειστά επαγγέλματα. Ο Ι.Ο.Β.Ε. και οι ακαδημαϊκοί οικονομολόγοι διαβεβαιώνουν ότι και μόνη η «απελευθέρωσή» τους θα μας σώσει. Αναφέρεται από τον σημερινό πρόεδρο του Ι.Ο.Β.Ε. η κατάσταση που παρέλαβε το ΠΑ.ΣΟ.Κ. στα μέσα του '90. Ελλείμματα μεγαλύτερα από τα σημερινά που αντιμετωπίστηκαν επιτυχώς, κυρίως μέσω «απελευθέρωσης» των τραπεζικών υπηρεσιών και των τηλεπικοινωνιών. Δεν γνωρίζουμε να επιχειρήθηκε η μέτρηση των επιπτώσεων της απελευθέρωσης των τηλεπικοινωνιών στο ΑΕΠ της χώρας. Είμαστε επιφυλακτικοί για το πού θα αποδοθεί η όποια θετική επίδραση των τηλεπικοινωνιών: στην απελευθέρωση, ή στην τεχνολογική επανάσταση που τις βελτίωσε δραστικά κατά το ίδιο διάστημα. Αν υπήρξε τεχνολογική-παραγωγική πρόοδος το τελευταίο τέταρτο του 20ού αιώνα στην Δύση, αυτή αποδίδεται κυρίως στην πληροφορική επανάσταση και τις τηλεπικοινωνίες. Είναι δύσκολο να υπολογίσουμε τι μερίδιο, από τα οφέλη αποδίδεται στην τεχνολογία και τι στην νεοφιλελεύθερη έλευση (αν υπήρξε τέτοιο). Οι συστημικοί οικονομολόγοι αποδίδουν στην «απελευθέρωση» το βασικό. Όμως το κύριο μέρος της έρευνας-ανάπτυξης και των αρχικών υποδομών που δημιούργησαν την πληροφορική επανάσταση πραγματοποιήθηκε κρατικά στην προηγούμενη περίοδο της κεϋνσιανής, «συντεχνιακής» οικονομίας, ιδίως στο αμερικανικό Δημόσιο και στρατό. Η δυνατότητα δηλ. ήταν εκεί έτοιμη για χρήση. Το άνοιγμα των τηλεπικοινωνιών στον ολιγοπωλιακό ανταγωνισμό, προώθησε ίσως την παραγωγή πολλών από τα

γνωστά τηλεπικοινωνιακά-πληροφορικά γκάτζετς (από τα γουόκμαν στα '80 μέχρι τα διάφορα e και i- τάδε του σήμερα), που δεν θα παράγονταν με την ίδια ταχύτητα-ποικιλία, υπό κρατικό ή κρατικά ελεγχόμενο σύστημα. Όμως μέγα μέρος από τις δυνατότητες της τεχνολογικής επανάστασης θα παρεχόταν και χωρίς τον ολιγοπωλιακό ανταγωνισμό. Η αιτία προόδου ήταν η προηγηθείσα τεχνολογική επανάσταση, όχι η επακολουθήσασα (αντ)επανάσταση στις κοινωνικές σχέσεις που συνδέουμε με την «απελευθέρωση». Αυτός είναι ένας αναπόδεικτος ισχυρισμός, αλλά ούτε ο αντίθετος έχει περισσότερη υποστήριξη. Τουλάχιστον, αυτός μπορεί να επικαλεστεί το: «προ αυτού, άρα ένεκα αυτού», αναφερόμενος στην προετοιμασία της επανάστασης πριν τον νεοφιλελευθερισμό. Τα πράγματα είναι πιο ξεκάθαρα με την άλλη «απελευθέρωση»: την περίφημη τραπεζιτική ή χρηματιστική «επανάσταση», την «επανάσταση στην διαχείριση του κινδύνου», κατ' άλλη εντυπωσιακού ύφους, αλλά καταστροφικού περιεχομένου διατύπωση. Δεν μιλάμε εδώ για την διεθνή διάστασή της με τα πασίγνωστα τραγικά αποτελέσματα. Όμως, επειδή δεν κατανοήθηκε η εγχώρια πτυχή της, πολλοί επαινούν το αναπτυξιακό «θαύμα» που προκάλεσε η τραπεζιτική «απελευθέρωση» στην χώρα τα τελευταία 15 χρόνια. Γι' αυτό θα επιμείνουμε. Μέχρι το μεγαλύτερο μέρος του '80, ο ελληνικός τραπεζικός τομέας ήταν κρατικός, ή στενά ελεγχόμενος κρατικά. Πού διέθετε και με τι ποσοστό κέρδους το βασικό προϊόν του, τις καταθέσεις, ρυθμιζόταν μαζί με πολλά άλλα, κρατικά. Από το δεύτερο μισό του '80 και ιδίως το 1992, με εντολές της Ε.Ε., υπήρξε ριζική μεταβολή. Οι τράπεζες ιδιωτικοποιήθηκαν εν πολλοίς και «απελευθερώθηκαν», που μεθερμηνευόμενο σημαίνει ότι οι πολλοί και συχνά αντιφατικοί παλιότεροι στόχοι που έθετε το κράτος, αντικαταστάθηκαν από ένα: μεγιστοποίηση κερδών. Τα παραπάνω θεωρούν οι συστημικοί οικονομολόγοι ότι στήριξαν την ανάπτυξη της τελευταίας δεκαπενταετίας και αναλόγως, η νέα «απελευθέρωση» των κλειστών επαγγελματιών θα διασώσει την χώρα. Η υποτιθέμενη λογική είναι απλή: η ελεύθερη αγορά αξιοποιεί (και αυξάνει) άριστα αναπτυξιακά τους αποταμιευτικούς πόρους της χώρας, πάντως καλύτερα από το αναποτελεσματικό, σπάταλο, διεφθαρμένο κράτος. Η λόγω απορρύθμισης αυξημένη τραπεζιτική αποτελεσματικότητα, συνεχίζουν, συνέβαλε στο οικονομικό «θαύμα» των Σημίτη-Καραμανλή. Είναι απορίας άξιο πώς υποστηρίζονται τέτοιες θέσεις. Είναι ορατό πλέον διά γυμνού οφθαλμού ότι το «θαύμα» της τελευταίας δεκαπενταετίας, προκλήθηκε κυρίως λόγω υπερχρέωσης νοικοκυριών και επιχειρήσεων (και λιγότερο του Δημοσίου, διότι υπερχρεώθηκε την προηγούμενη δεκαπενταετία, συνεπεία (αν και όχι

αναγκαία) οδηγιών της Ε.Ε. για την απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος το 80-90. Στα 1993 το συνδυασμένο χρέος νοικοκυριών-επιχειρήσεων δεν ξεπερνούσε το 30% του Α.Ε.Π. (σχεδόν όλο ήταν επιχειρηματικό χρέος), ενώ έφτασε 15 χρόνια μετά στο 120% (εξίσου μοιρασμένο σε επιχειρήσεις-νοικοκυριά). Ήταν η υπερχρέωση που δημιούργησε επαρκή (αλλά αθεμελίωτη) ζήτηση για την ανάπτυξη-φούσκα των Σημίτη-Καραμανλή, όχι οι υποτιθέμενες ανώτερες καταναμεμητικές αρετές του ιδιωτικού τομέα στους χρηματικούς πόρους. Τα προς «απελευθέρωση» επαγγέλματα, δεν έχουν την δυναμική, ούτε για καλό (ανώτερη καταναμεμητική ποιότητα), ούτε για κακό (δημιουργία φούσκας) του χρηματοπιστωτικού τομέα. Όσο και αν φτηνώνει το δικηγορικό επάγγελμα δεν θα μηνυόμαστε περισσότερο, ούτε θα αγοράζουμε περισσότερα σπίτια, αν οι συμβολαιογραφικές υπηρεσίες φτηνώνουν. Οι ελληνικές εξαγωγές πάσχουν όχι λόγω των ακριβών μεταφορικών των φορτηγατζήδων, αλλά από την ανυπαρξία τους, την χαμηλή ποιότητα και την ακριβή τιμή τους.

Βελτίωση της κρατικής λειτουργίας-ιδιωτικοποιήσεις

Αρχίζουμε με τις ιδιωτικοποιήσεις συνοπτικά, διότι το θέμα έχει «πολυφορεθεί» τα τελευταία είκοσι χρόνια και δεν έχει πλέον πολύ «φωμί». Ελάχιστες σημαντικές Δ.Ε.Κ.Ο. παραμένουν με αξιόλογο ποσοστό στο Δημόσιο. Αρχίζουμε με τον Ο.Σ.Ε. Το πρόβλημά του είναι εξίσου η εγκατάλειψη όσο και η κακοδιαχείρησή του υπό κρατική διεύθυνση. Το σύνολο των κρατικών-ευρωπαϊκών πόρων οδηγήθηκαν στα οδικά δίκτυα τα τελευταία τριάντα χρόνια. Το δίκτυο του Ο.Σ.Ε. ελάχιστα αναβαθμισμένο μετά τον... Τρικούπη δεν είναι πλέον ανταγωνιστικό. Αυτό ελάχιστα μεταβάλλεται λόγω της ιδιοκτησιακής μορφής. Κρατικός ή ιδιωτικός ο Ο.Σ.Ε., δύσκολα θα βρει πόρους αναβάθμισης. Τους κρατικούς λόγω ουσιαστικής χρεοκοπίας της χώρας, τους ιδιωτικούς γιατί όπως δείχνει η διεθνής εμπειρία, δύσκολα μια ιδιωτική εταιρεία θα εμπλακεί σε τόσο μεγάλη επένδυση σε μεγάλο βάθος χρόνου απόδοσης (γι' αυτό συνήθως είναι κρατικές οι επενδύσεις). Αν βρεθεί (εξαιρετικά αμφίβολο), θα τοποθετηθεί σε γραμμές εξασφαλισμένης κερδοφορίας (π.χ. Αθήνα-Θεσσαλονίκη), μη βοηθώντας την δημιουργία υποδομών και επομένως ανάπτυξης εκτός αυτών. Στην Δ.Ε.Η. τα πράγματα είναι... ελαφρώς χειρότερα. Οι γενναίες αυξήσεις των τιμολογίων που αποφασίστηκαν, πιθανώς ως προϊόντα του ιδιώτη αγοραστή, δεν προμηνύουν τίποτα καλό αναπτυξιακά. Επιπρόσθετα, η «πράσινη» διάσταση της ενέργειας, καθ' όλα σημαντική αφ' εαυτής που συνοδεύει την

ιδιωτικοποίηση, είναι έως σήμερα ακριβή και συμβάλλει μάλλον στο έλλειμμα ανταγωνισμού της ελληνικής οικονομίας (πέραν του οικολογικού οφέλους).

Προχωρούμε στην ποιοτική αναβάθμιση της κρατικής λειτουργίας, όπου δεν τοποθετούμαστε συνολικά αρνητικά. Επιχειρούνται αξιόλογα πράγματα (σε επίπεδο νόμων τουλάχιστον), επικεντρωμένα στην μείωση της κομματοκρατίας-αναξιοκρατίας. Όμως, κάθε πετυχημένη μεταρρύθμιση στηρίζεται σε τρεις προϋποθέσεις. Η πρώτη είναι η παροχή υλικών-ηθικών κινήτρων, στους συμμετέχοντες, ώστε να την ενστερνιστούν. Είναι... απίθανο να θεωρηθούν κίνητρα οι μισθολογικές μειώσεις 30%- 40% στους δημόσιους υπαλλήλους, με παράλληλη αύξηση υποχρεώσεων (ένας νέος προσλαμβάνεται για 5 παλιούς), αύξηση των συνταξιοδοτικών ορίων, μείωση των ασφαλιστικών παροχών. Ούτε φυσικά υποκινούνται ηθικά, με διαρκείς αναφορές στην διαφθορά-απαξία τους. Δεύτερη είναι η ύπαρξη αποφασισμένων μεταρρυθμιστών. Τέτοιες μεταβολές σε δημοκρατίες δεν επιτυγχάνονται με ενέργειες ενός ή δύο ανθρώπων (του πρωθυπουργού και του υπουργού Προεδρίας). Όμως, ο κομματικός μηχανισμός του ΠΑ.ΣΟ.Κ. δεν κατέχεται από μεταρρυθμιστικό ζήλο. Ήδη πέτυχε την αδρανοποίηση της μεταρρύθμισης σε σειρά υπουργείων-οργανισμών, καθυστερώντας την εφαρμογή των νόμων περί εξέλιξης προσωπικού μέσω Α.Σ.Ε.Π. Καθώς τα πράγματα διαρκώς χειροτερεύουν για την κυβέρνηση, θα έχει περισσότερη ανάγκη τα κομματικά μέλη, υπονομεύοντας την μεταρρύθμιση. Τέλος, η ουσιαστικότερη προϋπόθεση επιτυχούς μεταρρύθμισης, είναι η κοινωνική αποδοχή. Δυστυχώς, αν μη τι άλλο «παβλοφικώ τω τρόπω», θα συνδυαστεί στην συλλογική συνείδηση η μεταρρύθμιση με το μνημόνιο, καταλήγοντας παρόμοια με μια άλλη διάσημη μεταρρύθμιση καλών προθέσεων και καταστροφικών αποτελεσμάτων προ εικοσαετίας, την περίφημη περεστρόικα του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, που ολοκληρώθηκε... στην κάλαθο των αχρήστων.

Κλείνουμε τον τομέα κρατική μεταρρύθμιση με δυο λόγια περί παιδείας. Αν και απολύτως απαραίτητη, παρατηρούμε για άλλη μια φορά το χιλιοπαιγμένο έργο: μεταρρύθμιση στην εισαγωγή στην ανώτατη παιδεία. Η ουσιαστική μεταρρύθμιση ξεκινά στο Δημοτικό και προσφέρει δυνατότητες δημιουργικής συμμετοχής στους μαθητές, κάτι πέραν των ενδιαφερόντων της υπουργού Παιδείας και του κυβερνώντος κόμματος που βλέπουν το πολύ σε βάθος τετραετίας...

Προσέλκυση αξιόλογων ξένων επενδύσεων

Πολλά στηρίζει η κυβέρνηση στην προσέλκυση αξιόλογων ξένων επενδύσε-

ων. Φαστ τρακ νομοσχέδια, συζητήσεις για το (Ελ)Λας Βέγκας του Ελληνικού με το Αμπού Ντάμπι, επαφές με Κινέζους κ.λπ. Δεν υπάρχει κατ' αρχήν κάτι κακό στην αναζήτηση αξιόλογων ξένων επενδυτών. Όμως, είναι απίθανο να βρεθούν. Οι μόνες αξιόλογες επενδύσεις που γίνονται στο παρόν στάδιο παγκοσμιοποίησης, στοχεύουν στην καταλήστευση των φυσικών και ανθρώπινων πόρων της χώρας. Οι Κινέζοι δείχνουν οι πιο πιθανοί σοβαροί επενδυτές μέχρι τώρα. Όμως, με την επικεντρωμένη σε θέματα προστατευτισμού σύγκρουση μεταξύ Κίνας και Δύσης σε εξέλιξη, επειδή οι Κινέζοι θα χρησιμοποιήσουν την Ελλάδα όπως οι Αμερικανοί την Ιρλανδία, δηλαδή ως πύλη-δίοδο-τόπο εγκατάστασης για εφόρμηση-κατάκτηση της ευρωπαϊκής αγοράς, θα αυξηθούν οι αποτρεπτικές πιέσεις Ευρώπης- Αμερικής. Η εμπειρία με την μόνη πρόσφατη σοβαρή επένδυση, τους ρωσικούς αγωγούς ενέργειας, έδειξε ότι οι πιέσεις στην ελληνική ελίτ (πόσο μάλλον υπό καθεστώς μνημονίου) λειτουργούν. Γενικότερα η προσέλκυση ξένων επενδύσεων, θα αποδειχθεί ακόμα και αν πραγματοποιηθούν στο ακέραιο (πράγμα αμφίβολο: Ασταχός-Κατάρ) ασήμαντης προστιθέμενης αξίας. Πιθανότερα θα συντελέσουν στην φτωχοποίηση, παρά στον πλουτισμό της χώρας (καζίνα). Η χώρα μας και οι λοιπές ανάλογης ανάπτυξης, που παλιότερα ονομάζονταν ημιπεριφερειακές, και το '80 προήχθησαν στο κατώτερο άκρο των ανεπτυγμένων βιώνοντας το οικονομικό θαύμα-φούσκα του 1994- 2008, εγκλωβίστηκε μετά το '70, ανάμεσα σε δύο πρέσες. Από πάνω, οι ανεπτυγμένες οικονομίες της Δύσης-Βορρά, μονοπωλούν τις επενδύσεις εντάσεως κεφαλαίου-έρευνας και ανάπτυξης. Από κάτω οι φτωχότερες χώρες της Ανατολής-Νότου, προσελκύουν τις επενδύσεις εντάσεως εργασίας, χάριν στην άφθονη-φτηνή εργατική τους δύναμη. Κάποιοι θύλακες ανάπτυξης παραμένουν στα διάκενα των δύο πρεσών και σε αρκετό βαθμό δούλεψαν (τουρισμός), αλλά η γενική εικόνα δεν αλλάζει. Το παραπάνω σχήμα δεν διεκδικεί ισχύ φυσικού νόμου. Δεν απαγορεύει π.χ. μετάταξη της χώρας στις παραγωγούς υψηλής τεχνολογίας, αλλά όπως έδειξε η εμπειρία εδώ και αλλού, η «προαγωγή» ούτε εύκολη ούτε πιθανή είναι και σχετίζεται με επανάσταση στο χώρο της παιδείας - δημόσιας διοίκησης, για την πιθανότητα της οποίας υπό την παρούσα ηγεσία, εκφράσαμε τεράστιες αμφιβολίες.

Τι πρέπει να γίνει

Καταδείξαμε το αδιέξοδο των κυβερνητικών επιλογών, σε βραχυχρόνιο- δη-

μοσιονομικό και μακροχρόνιο-αναπτυξιακό ορίζοντα. Υπάρχουν εναλλακτικές δυνατότητες και με ποιες προϋποθέσεις;

Προϋποθέσεις εξόδου από την κρίση

Η διάνοιξη εναλλακτικών, σωτήριων δρόμων ανάπτυξης για την χώρα δεν πραγματοποιείται χωρίς ένα νέο πολιτικό-κοινωνικό ξεκίνημα. Οι παλιές σάπιες πολιτικές δομές, διαφθείρουν ό,τι είναι ακέραιο ακόμα. Χρειαζόμαστε ένα νέο 1843, 1909, μια νέα μεταπολίτευση. Τα πράγματα δυσκολεύουν περισσότερο, διότι όχι μόνο η χώρα, αλλά ο κόσμος όλος (αυτό δεν συνέβαινε στις τρεις προαναφερθείσες περιόδους αλλαγών), χρειάζεται επείγοντως κοινωνικές μεταβολές. Απαιτείται καλός τιμονιέρης ικανός να κινηθεί ανάμεσα σε δύο αναγκαιότητες: την εσωτερική και την διεθνή. Μια ακόμα προϋπόθεση διεξόδου, στενά συνυφασμένη με την πρώτη, είναι η αντικατάσταση της μεταπολιτευτικής διεκδικητικής, αντιπαραγωγικής, συντεχνιακής, επιδεικτικής-καταναλωτικής κουλτούρας της αρπαχτής και της ευκολίας που διεμβόλισε το κοινωνικό σώμα έστω και άνισα από δεξιά και αριστερά, με μια κουλτούρα παραγωγική, αλληλέγγυα, συνεργατική και συμμετοχική που όμως θα αφήνει χώρο και για την ατομική ευθύνη. Χωρίς τα παραπάνω, δεν υπάρχει διέξοδος στην χώρα και κανένα μέτρο, οσοδήποτε καλό θεωρητικά, δεν βοηθάει. Πριν προχωρήσουμε στα μέτρα για την ελληνική οικονομία, αναφερόμαστε στην διεθνή οικονομία και τις δυνατότητες που επιτρέπει στην ελληνική.

Η κατάσταση της διεθνούς οικονομίας

Βρισκόμαστε στο τέλος της «μεγάλης ύφεσης», όπως μας πληροφορούν διεθνείς οργανισμοί, κυβερνήσεις, τραπεζίτες και κυρίαρχα εγχώρια-διεθνή Μ.Μ.Ε.; Όχι· η παγκόσμια οικονομία χαρακτηρίζεται από βασικές ανισορροπίες που αποτρέπουν την έξοδο από την κρίση. Απλοποιώντας, θα λέγαμε ότι το τρίγωνο Δυτικός καταναλωτής, Ασιάτης παραγωγός, Αγγλοαμερικανοεβραίος χρηματιστής, εξάντλησε τα όριά του. Ο χρηματιστής αδυνατεί να δανείσει επιπλέον τον καταναλωτή και αυτός να αγοράσει τα προϊόντα του παραγωγού. Το τεράστιο χρέος που το τελευταίο τέταρτο του αιώνα συσσωρεύτηκε, απειλεί να καταπλακώσει τον παγκοσμιοποιημένο κόσμο μας. Το ποιος θα αναλάβει την εξυπηρέτηση του χρέους, θα καταστεί τα επόμενα 10-20 χρόνια κεντρικό πρόβλημα παγκόσμια. Πρόβλημα ανάλογο με το «κοινωνικό ζήτημα» που

απασχόλησε την Δυτική Ευρώπη από τα τέλη του 19ου αιώνα ως τα μέσα του 20ού, οπότε αντιμετωπίστηκε με την εισαγωγή του κοινωνικού κράτους που τώρα το χρέος απειλεί να κατεδαφίσει, επαναφέροντας το «κοινωνικό ζήτημα» στο προσκήνιο. Αν δεν περιοριστούν τα πλεονάζοντα υπερσυσωρρευμένα κεφάλαια των χρηματιστών, δεν αυξηθεί η αγοραστική δύναμη των (Ασιατών κυρίως) παραγωγών και δεν επανέλθει παραγωγική και αγοραστική δυνατότητα στους Ευρωπαίους-Αμερικανούς καταναλωτές και παραγωγούς, προοπτικές ανάπτυξης δεν υφίστανται. Η παγκόσμια οικονομία στην καλύτερη περίπτωση θα ισορροπεί στην άκρη του γκρεμού, όπως τα τρία τελευταία χρόνια, και στην χειρότερη θα καταλήξει σε παγκόσμια κρίση ανάλογη ή μεγαλύτερη με του μεσοπολέμου, χωρίς να αποκλείονται τα συνοδευτικά φαινόμενα πολέμων, επαναστάσεων και αντεπαναστάσεων. Οι διορθώσεις όμως απαιτούν μείζονες κοινωνικο-οικονομικο-γεωπολιτικές μεταβολές, αρχίζοντας από την διακοπή, αναστροφή και τελικά κατεδάφιση της «υπαρκτής παγκοσμιοποίησης» και την μεταβολή της κοινωνικο-γεωπολιτικής ισχύος σημαντικών ομάδων, τάξεων, εθνών και πολιτισμών. Επομένως, η διαδικασία δεν αναμένεται ομαλή και βραχυχρόνια. Μέτρα όπως η αφαίρεση κεφαλαίων-ισχύος από την «τάξη του Νταβός», η αναδιανομή υπέρ των Ασιατών παραγωγών, και η επαναφορά παραγωγής εντός της Δύσης (επομένως, η ενίσχυση των μεσαίο-κατώτερων στρωμάτων της), δεν γίνονται χωρίς ελέγχους-φορολόγηση των κεφαλαιακών ροών, ή χωρίς εισαγωγή επαρκούς προστατευτισμού. Η «αυταπάτη» ότι ο Δυτικός εργάτης των 1.500-2.000 ευρώ μπορεί να ανταγωνιστεί τον τριτοκοσμικό εργάτη των 100, στηρίχθηκε στο ότι καθώς ο υπόλοιπος κόσμος παράγει σταδιακά το σύνολο των τυποποιημένων βιομηχανικών προϊόντων, θα υπάρξει αρκετή δουλειά στο ψηλότερο επίπεδο του παγκόσμιου καταμερισμού έργων στον τριτογενή τομέα και στην καινοτομία, ώστε «όλες οι βάρκες μαζί να σηκώνονται στο λιμάνι με την παλίρροια». Η πραγματικότητα των τελευταίων 15-20 χρόνων ήταν διάφορη: με την εξαίρεση κάποιας ώθησης από την πληροφορική επανάσταση, τα δυτικά εισοδήματα συντηρήθηκαν από ένα συνδυασμό χρέωσης και ψίχουλων από την καταλήστευση των χωρών του Τρίτου Κόσμου και του υπαρκτού σοσιαλισμού. Τώρα, που ούτε το χρέος μπορεί να συσσωρευτεί παραπάνω, ούτε οι χώρες του Τρίτου και Δεύτερου Κόσμου προσφέρονται για επιπλέον πλιάτσικο και καμιά μεγάλη καινοτομία δεν ξεκολλάει την Δύση από την στασιμότητα, το δεύτερο - παρακμιακό στάδιο - της μεταπολεμικής ανάπτυξης, το νεοφιλελεύθερο (με την «χρυσή εποχή» 1945-1975 το ακμάζον) οδεύει στο τέλος, συμπαρασύροντας όλο το δυτικής έμπνευσης και οφέλους

μεταπολεμικό καθεστώς. Ο αιώνας του «κοινού ανθρώπου» κατά τον Αμερικανό αντιπρόεδρο του Ρούσβελτ, Χένρι Ουάλας(1942), (όχι και τόσο «αιώνας του κοινού καθημερινού ανθρώπου», όπως διαπίστωσε και ο ίδιος ο Ουάλας) οδεύει στο τέλος με ανοικτές προοπτικές: από την συνέχιση-ολοκλήρωση της παρούσας κατάστασης σε μια νέο-φεουδαρχία του χρήματος, στην μακρά παράταση της στασιμότητας με πολεμικά ιντερλούδια και συγκρούσεις, μέχρι ένα νέο πολυπολικό και πιο εξισωτικό κόσμο. Η πατρίδα μας πρέπει να ταχθεί υπέρ της πολυπολικής-εξισωτικής διεξόδου. Συνεπώς, να στηρίξει την ολοκλήρωση και εμβάθυνση(για να θυμηθούμε μια ξεχασμένη λέξη) της Ε.Ε., επομένως να τελειώσει η αέναη επέκτασή της, να αντιστραφεί η παραγωγική παρακμή της, να εμποδιστεί η ολοκλήρωσή της με την υπερατλαντική υπερδύναμη διότι το βορειοατλαντικό μέτωπο προσεγγίζει επικίνδυνα την προαναφερθείσα νεοφεουδαρχία του χρήματος, να αναδιανείμει κεφάλαια και παραγωγικές δεξιότητες στο εσωτερικό της, να προστατεύσει την παραγωγή της κ.λπ.

Επιστροφή στην ελληνική οικονομία

Δεν αποδίδουμε μόνο ή κυρίως την ελληνική κρίση στα εσωτερικά προβλήματα, διότι όσο υπαρκτά και αν ήταν αυτά, δεν θα παρήγαγαν τις παρούσες εξελίξεις χωρίς την διεθνή κρίση, αλλά δεν καταλήγουμε και στο άλλο άκρο θεωρώντας τα εγχώρια προβλήματα άσχετα με την κρίση ή/και ανύπαρκτα καθ' εαυτά, κάτι που οδηγεί πολλούς καλόπιστους να θεωρούν την ελληνική κρίση εξ ολοκλήρου πλαστή. Όταν ήρθε ο σεισμός δεν είχε τα ίδια αποτελέσματα σε όλα τα σπίτια: αυτά όπως το ελληνικό που χτίστηκαν άρπα κόλλα, υπέστησαν τις μεγαλύτερες καταστροφές, χωρίς να ευθύνονται βέβαια για τον ίδιο τον σεισμό...

Τι λοιπόν κάνουμε για το δικό μας σπίτι, πέραν των προαναφερθέντων για την Ε.Ε. και τον πλανήτη συνολικά, κάτι που άλλωστε ελάχιστα περνά από τα χέρια μας. Όποια πολιτική και αν επιλέξουμε, όσο και αν πετύχει, ελάχιστα συμβάλλει στη διεθνή αποκατάσταση των ανισορροπιών που προαναφέραμε, επομένως δεν αποτελεί λύση-έξοδο από την κρίση. Διεθνές το πρόβλημα, διεθνής και η λύση του. Τι να περιμένουμε από τις εγχώριες πολιτικές; Κατ' ελάχιστο την εξάλειψη του κινδύνου ξαφνικού θανάτου (πτώχευση-εξαθλίωση της χώρας, εκχώρηση κυριαρχικών δικαιωμάτων, μετατροπή της σε χώρα-χώρο μετάβασης, όπου οι Έλληνες με τα περισσότερα προσόντα μεταναστεύουν μαζικά, αντικαθιστάμενοι από αναφομοιώτους Ασιάτες και Αφρικανούς υποαμειβόμενους εργάτες). Την δημιουργία προϋποθέσεων για μια επανάσταση στην

κρατική λειτουργία σε αποδοτικότητα-αποτελεσματικότητα και δικαιοσύνη-ισότητα (τα δύο δίπολα δεν αντιπαρατίθενται υποχρεωτικά· κάθε άλλο), ώστε το νέο διεθνές ξεκίνημα να μην μας βρει καταγής, αλλά έτοιμους στην αφετηρία. Αυτό το τονίζουμε, γιατί ενώ η κρίση είναι διεθνής, τα αποτελέσματά της κατανέμονται εντελώς άνισα σε χώρες και τάξεις, αναλόγως της παρελθούσας ιστορίας τους και των πολιτικών που αναλαμβάνουν κατά την κρίση.

Κατατάσσουμε τις προτεινόμενες εγχώριες πολιτικές-απαντήσεις στην κρίση σε τρεις ομάδες:

1) Πρώτη είναι η κυβερνητική πολιτική για τα αδιέξοδα της οποίας κάναμε εκτεταμένη αναφορά. Αν δεν γνωρίσει η διεθνής οικονομία μια εντυπωσιακή (μη αναμενόμενη όμως ανάπτυξη), ή αν παρά τις αδυναμίες της διεθνούς οικονομίας, η ελληνική απογειωθεί υπό την επίδραση των ληφθέντων μέτρων, τα αδιέξοδα θα παραμείνουν. Όμως, βραχυχρόνια τα ληφθέντα μέτρα, μόνο το εργασιακό κόστος επηρεάζουν, και εφόσον τα μέτρα λιτότητας είναι πλέον διεθνή, το διαφορικό ελληνικό εργασιακό κόστος δεν πρόκειται να γίνει σημαντικά ελκυστικό, ώστε να προσελκύσει επενδύσεις. Τα λοιπά μέτρα είναι μακροχρόνιας στόχευσης και αναποτελεσματικά, επομένως αδιέξοδα. Επιπλέον, επιτείνουν την ελληνική κακοδαιμονία διότι είναι άνισα, φορτώνοντας δυσανάλογα βάρη στους φτωχούς. Τα κυβερνητικά μέτρα είτε θα αποτύχουν εντελώς, με άμεσα καταστροφικά αποτελέσματα, είτε αν πετύχουν (εκπληρώνοντας ονομαστικά τις προϋποθέσεις) θα οδηγήσουν σε εκπτώχευση, μαρασμό τις φτωχότερες τάξεις και σε φυγή τους έχοντες προσόντα και την χώρα σε συνολική αποδυνάμωση, είτε πάλι σε εκτεταμένη αναταραχή, απώλεια κοινωνικής συνοχής με προοπτική αβεβαιότητα.

2) Μια δεύτερη πολιτική υποστηρίζει την έξοδο της Ελλάδας από την Ο.Ν.Ε., επιστροφή στην δραχμή και υποτίμησή της, διαγραφή μεγάλου μέρους ή του συνόλου του χρέους (άλλοι υποστηρίζουν μερική και άλλοι πλήρη διαγραφή). Συχνά ολοκληρώνεται με μέτρα που οδηγούν, αν και δεν διατυπώνεται πάντα ευθέως, σε έξοδο από την Ε.Ε. (π.χ. κεφαλαιακοί έλεγχοι, βιομηχανική πολιτική, κρατικοποιήσεις τραπεζών χωρίς αποζημίωση μετόχων). Η μειοψηφική αυτή άποψη στο κοινωνικό σύνολο, βρίσκει σημαντική υποστήριξη στην Αριστερά (π.χ. στο Κ.Κ.Ε., στο Αριστερό Ρεύμα του Συνασπισμού, στην ομάδα οικονομολόγων για την διαγραφή του συνόλου του χρέους – Καζάκης – ή πολύ μεγάλου μέρους του, 50-60% – Λαπαβίτσας). Αν τα πράγματα επιδεινωθούν

και λόγω της διεθνούς στασιμότητας, ίσως κυριαρχήσει, μιας και στοιχεία της υποστηρίζονται παραλλαγμένα βέβαια προς το δικό τους συμφέρον από αγγλο-σαξωνικούς και γερμανικούς κύκλους. Οι αριστεροί Έλληνες υποστηρικτές την θεωρούν επιβεβλημένη γιατί εκτιμούν :

α) ότι αντιμετωπίζει προβλήματα εξωτερικής ζήτησης-ανταγωνιστικότητας, της ελληνικής οικονομίας,

β) ότι η διαγραφή μεγάλου μέρους ή του συνόλου του δημοσίου χρέους της χώρας δεν θα δημιουργήσει μεγάλο αντιπερισπασμό και κινδύνους από την διεθνή τάξη πραγμάτων, ενώ παράλληλα θα διευκολύνει τους δημοσιονομικούς χειρισμούς του ελληνικού κράτους, αφού θα μειωθεί η εξυπηρέτηση του χρέους

γ) ότι η μετάβαση από το ευρώ στην δραχμή θα είναι εύκολη και σχετικά ακίνδυνη,

δ) ότι θα γίνει αντικείμενο μίμησης από άλλες καταχρεωμένες περιφερειακές ευρωπαϊκές χώρες, ώστε να οδηγηθούμε στην καταδίκη της Ευρώπης του Μάαστριχτ και σε νέα φιλολαϊκή ευρωπαϊκή δομή και

ε) ότι θα αποτελέσει προϋπόθεση στροφής στον σοσιαλισμό μελλοντικά.

Η παραπάνω λύση, ιδίως στις ακραίες εκδοχές της περί πλήρους διαγραφής του χρέους και άμεσης εξόδου από την Ο.Ν.Ε. και Ε.Ε., δεν συμφέρει την χώρα, αλλά και δεν αποκλείεται, ιδίως αν υπάρξει μεγάλη επιδείνωση, χωρίς διόρθωση της πολιτικής της Ε.Ε. γενικά και ειδικά έναντι της χώρας. Γιατί δεν την προτείνουμε; Η υποτίμηση της δραχμής θα τονώσει κάπως την παραγωγή και θα βελτιώσει το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας, αν επιτευχθεί συγκράτηση τιμών και μισθών, κάτι που δεν είναι καθόλου εξασφαλισμένο. Η υποτίμηση, ή η διαρκής διολίσθηση δεν αποτελούν πανάκεια (εφαρμόζονταν αναποτελεσματικά αδιαλείπτως πριν το ευρώ θυμίζουμε) και επιπλέον ίσως εμποδίζουν μέσα από τις χαραμάδες οξυγόνου που επιτρέπουν, την ριζική αντιμετώπιση των προβλημάτων. Επιπρόσθετα, αρκετά από τα οφέλη της έχουν (ή θα έχουν σύντομα) πραγματοποιηθεί μέσα από τις διαρκείς πολιτικές λιτότητας (εσωτερική υποτίμηση) στην οποία υποβλήθηκε η χώρα. Θα δούμε παρακάτω ότι κατάλληλα συμπληρωμένη η εσωτερική υποτίμηση, ώστε να μην αφορά μόνο ή κυρίως το εργασιακό κόστος, αλλά και τις τιμές, τα κέρδη κ.λπ. ίσως καταστήσει την επαναφορά της δραχμής και την υποτίμηση (με τα πολλά συνοδευτικά τους προβλήματα) μη αναγκαία. Τέλος, τα βασικά προβλήματα της πρότασης είναι τα του χρέους και του μέλλοντος της Ελλάδας στην Ο.Ν.Ε. και στην Ε.Ε.

Το επιχείρημα για τον μικρό ή ανύπαρκτο κίνδυνο που θα διατρέξει η χώρα, λόγω μη εξυπηρέτηση μέρους ή ιδίως του συνόλου του χρέους, είναι

εσφαλμένο ειδικά στην εκδοχή της πλήρους άρνησης εξυπηρέτησής του. Όσοι υποστηρίζουν ότι οι αντιδράσεις θα είναι ασήμαντες, όπως με τα χρέη των χωρών της Λ. Αμερικής το 80-90 (που άλλωστε δεν τα αρνήθηκαν πλήρως), σφάλουν διότι 1) τα χρέη εκεί σχηματίστηκαν υπό αντιδημοκρατικά καθεστώτα (εδώ έγιναν στην μόνη πλήρως δημοκρατική περίοδο της ελληνικής ιστορίας, την μεταπολίτευση) και χαρακτηρίστηκαν απεχθή, αφορούσαν δε λαούς πολύ φτωχότερους από τον ελληνικό σήμερα. 2) Το ύψος των χρεών δεν είχε καμιά σχέση με το ελληνικό, καθώς και των σίγουρων μιμητών του (Ισπανών, Πορτογάλων, Ιρλανδών κ.λπ.), αλλά και του συνόλου του δυτικού κόσμου σε περίπτωση που δεν τιμωρούνταν η χώρα. 3) Αναφέραμε ότι το πρόβλημα του παγκόσμιου χρέους και του ποιος θα αναλάβει την αποπληρωμή του, είναι αντίστοιχο με το κοινωνικό πρόβλημα των αρχών του 20ού αιώνα. Είναι αφέλεια να θεωρηθεί ως ασήμαντη διαταραχή στα νερά της παγκόσμιας θάλασσας, συνυπολογίζοντας τα προβλήματα φερεγγυότητας που η άρνηση του συνόλου του χρέους θα προκαλέσει στο ήδη προβληματικό διεθνές τραπεζικό σύστημα. Επιπρόσθετα, λόγω άρνησης πληρωμής, πιθανότατα θα προκληθεί κρίση στις σχέσεις όχι μόνο του κράτους Ελλάδα με τα λοιπά ευρωπαϊκά, αλλά και του ελληνικού λαού με τους υπολοίπους. Ξεχνάμε την δυσφήμιση που ζήσαμε με την δήθεν βοήθεια του μνημονίου (δήθεν διότι οι βοηθούμες κερδοσκοπούν εις βάρος μας); Αν αρνηθούμε το χρέος, Ευρωπαίοι ιδιώτες, ασφαλιστικά ταμεία, συνταξιοδοτικά κ.λπ. θα μείνουν ακάλυπτοι/α, όπως και οι εκτεθειμένες τράπεζες που θα καταφύγουν πάλι στην κρατική στήριξη (στα λεφτά των φορολογουμένων) και αντί συμπαράστασης-μίμησης των άλλων ευρωπαϊκών λαών που οι υποστηρικτές της θέσης αναμένουν, είναι πιθανότερη η εχθρότητα απέναντί μας και αντί για διεθνιστική λαϊκή αλληλεγγύη, η επιθετικότητα εναντίον της χώρας.

Είναι αρνητικός ο παρών συσχετισμός δύναμης στην Ευρώπη και στην Δύση. Αναπτύσσεται μια νέα ακροδεξιά (προ ή πρωτοφασιστική;) που διεκδικεί άρνηση συμμετοχής στα αυξημένα κόστη του κράτους πρόνοιας (απαιτεί μείωση φορολογίας-κρατικών παροχών π.χ. «κόμμα τσαγιού») και αρνείται την υποστήριξη των πλούσιων περιοχών στις φτωχότερες (Λέγκα του Βορρά, νέο φλαμανδικό κόμμα, Ακροδεξιά σε Αυστρία, Σουηδία, Ολλανδία, η γερμανική-σλοβακική αντίδραση σε ενίσχυση της Ελλάδας κ.λπ.) Οι βόρειες χώρες που επιφανειακά θα στραφεί εναντίον τους η ελληνική στάση πληρωμών, προσανατολίζονται (ακρο)δεξιά, δεν μας συμπαρίστανται στην παρούσα φάση. Ο τρέχων δυτικός εσωτερικός συσχετισμός δύναμης, είναι αντιδραστικός και η

άρνηση πληρωμής του συνολικού χρέους, θα τιμωρηθεί για παραδειγματισμό. Αν περαιτέρω απομονωθούμε π.χ. φεύγοντας πρόωρα και χωρίς αναζήτηση πολιτικής συμμαχιών από την Ο.Ν.Ε., αντί φάρου, θα γίνουμε αποδιοπομπαίοι τράγοι και αντί να προωθήσουμε τον σοσιαλισμό, θα διευκολύνουμε την ολοκλήρωση κατίσχυσης της νέας Ακροδεξιάς.

Επιπλέον, βγαίνοντας από το ευρώ πρέπει να αρνηθούμε το σύνολο ή το μεγαλύτερο μέρος του χρέους υποχρεωτικά, γιατί μετά την έξοδο και την υποτίμηση της δραχμής κατά π.χ. 30% το χρέος θα περάσει το 200% καθιστώντας αναγκαιότητα την διαγραφή του κατά τουλάχιστον 60% ώστε να προσεγγίσει κάπως διαχειρίσιμα επίπεδα, λαμβάνοντας δε υπόψη την συνεπαγόμενη άρνηση δανειοδότησης, το αναγκαίο ύψος διαγραφής θα προσεγγίσει το 100%. Η διπλή αυτή κήρυξη πολέμου (άρνηση 60%-100% του χρέους και αρχή υποτιμητικού ανταγωνιστικού πολέμου με τους πρώην εταίρους μας), με τα άλλα μέτρα που αναγκαία ακολουθούν (π.χ. κρατικοποίηση τραπεζών χωρίς αποζημιώσεις, άλλωστε πού θα βρεθούν τα λεφτά και επιπλέον ποιος ο λόγος αποζημίωσης 5-10 εγχώριων κεφαλαιοκρατών, όταν ξεσηκώνεις εναντίον σου το σύνολο της διεθνούς των;) οδηγούν μοιραία, όχι μόνο εκτός Ε.Ε., αλλά και εκτός Π.Ο.Ε. και του παγκόσμιου συστήματος. Οι υποστηρικτές της άποψης ελάχιστα προβληματίζονται γι' αυτό. Άλλοι εξ αυτών (Κ.Κ.Ε.) πάντα την υποστήριζαν, οι δε υπόλοιποι που αντιλαμβάνονται, τουλάχιστον θεωρητικά, τους κινδύνους της διεθνούς απομόνωσης και την ανάγκη διεθνών συμμαχιών, υπερ-απλοποιούν τα πράγματα, υποστηρίζοντας ότι θα μας μιμηθούν και συμπαρασταθούν ευρέως, κάτι που ουδώς βιώσαμε τον τελευταίο χρόνο. Τι θα γίνει αν μείνουμε απομονωμένοι; Δεν υπάρχουν απαντήσεις. Τέλος, πόσο απλή είναι η αντικατάσταση του ευρώ από την δραχμή; Σκεφτείτε ένα περιβάλλον αυξανόμενων δυσκολιών-αντιπαλοτήτων που οδηγεί σε επιστροφή στην δραχμή. Όλοι θα γνωρίζουν μια τέτοια εξέλιξη, πιθανώς για διαστήματα μηνών-χρόνων. Είναι τόσο μη καιροσκοπική η ανθρώπινη φύση, ώστε να μην κρυφτούν-εξαχθούν τα ευρώ, προκαλώντας ξαφνικό θάνατο λόγω πιστωτικής ασφυξίας που θα αποδοθεί στην Αριστερά με όποιες συνέπειες;

3) Τελειώνουμε με την τρίτη πολιτική. Αναγκαία αρχή είναι η έλευση των προαναφερθεισών προϋποθέσεων δηλαδή η αντικατάσταση των υπαρχόντων κομμάτων, των αριστερών συμπεριλαμβανομένων και η προώθηση μιας νέας κουλτούρας που θα αντικαταστήσει την μεταπολιτευτική. Η τρίτη πολιτική περιέχει στοιχεία των άλλων δύο, δεν είναι εντελώς νεοφανής. Τα συνδυάζει όμως διαφορετικά και τα καθιστά πιθανά να πραγματοποιηθούν υπό την προϋπόθεση ότι ένα νέο ανορθωτικό κίνημα τα εγκολπώνεται.

Δεν αποκλείουμε την έξοδο από την Ο.Ν.Ε. και την Ε.Ε. ακόμα, εάν αυτή συνεχίσει επιτείνοντας την νεοφιλελεύθερη πορεία της. Την θεωρούμε τουλάχιστον πρόωρη, για τους λόγους που περιγράψαμε πιο πάνω και διότι δεν συγκροτήθηκαν συμμαχίες με άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις, δεν δόθηκε καιρός να φανεί ότι το ελληνικό πρόβλημα δεν είναι μόνο τοπικό αλλά ευρύτερο, αλλά και για άλλους λόγους (εις βάρος της Αριστεράς συσχετισμός δυνάμεων διεθνώς, χαμηλής ποιότητας προγραμματική διατύπωση των θέσεών της, μειωμένης αξιοπιστίας σήμα μετά τον γελοίο τρόπο κατάρρευσης του υπαρκτού σοσιαλισμού, και την από γεροντική άνοια απόσυρση της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας κ.λπ.). Την θεωρούμε πρόωρη ακόμα, γιατί θα υπάρξει σύμπτωση προβλημάτων στον ευρωπαϊκό Νότο ιδίως και αργά ή γρήγορα θα οδηγηθούμε σε μέτωπο του Νότου με διεκδικήσεις από ισχυρότερη θέση και γιατί δεν έγινε η παραμικρή συλλογική προσπάθεια μεταβολής της Ε.Ε. Τέλος, διότι η εποχή των «μικρού» παρήλθε στην πολιτική, όπου οι υπερεθνικές ενώσεις είναι το αύριο.

Για τα τρία βασικά προβλήματα (εξωτερική ανταγωνιστικότητα, χρέος και αντιμετώπιση της νεοφιλελεύθερης Ευρώπης, πορεία προς τον σοσιαλισμό), που η προηγούμενη άποψη πιστεύει ότι αντιμετωπίζει, παρατηρούμε ότι: πραγματοποιήθηκε ήδη κατά το «ήμισυ» υποτίμηση (εσωτερική υποτίμηση), με τα μέτρα που πήρε και παίρνει η κυβέρνηση. Υποτίμηση άδικη και άνιση, ατελέσφορη και αναποτελεσματική, μιας και δεν μειώνει τις τιμές και αυξάνει τα περιθώρια κέρδους (λόγω μείωσης εργατικού κόστους) γεγονός που παραδέχεται και η τρόικα (αναφέροντας ότι απέτυχαν στον πληθωρισμό). Η αποχώρηση από την Ο.Ν.Ε. δημιουργεί ένα επιπλέον πρόβλημα: με τετελεσμένη κατά το ήμισυ την μείωση του κόστους (εργασιακό) επανεισάγοντας και υποτιμώντας την δραχμή, θα υπάρξει περαιτέρω μείωσή του, «υπερμείωσή» του, κάτι προφανώς εκτός των προθέσεων των οπαδών της εξόδου. Θα χρειαστεί παράλληλα με την υποτίμηση και αντισταθμιστική αύξηση των εργατικών αμοιβών, με προφανή κίνδυνο σε περιβάλλον κινούμενο έτσι και αλλιώς πέραν του μονοψήφιου πληθωρισμού, ο πληθωρισμός να ξεφύγει πολύ και να εξουδετερώσει το όφελος της υποτίμησης. Συνεπάγεται η καταφυγή σε χοντρές κρατικές ρυθμίσεις, με κινδύνους εντάσεων, μαύρης αγοράς (θυμίζουμε τα μπαουλιασμένα ευρώ), και ακαμψίας μιας οικονομίας ρυθμισμένης ασφυκτικά με κεντρικές εντολές.

Τέλος, αναμένεται σπινάλ διεκδικήσεων που η ύπαρξη των αντισταθμιστικών αυξήσεων θα επιφέρει, με απώλεια των πλεονεκτημάτων της υποτίμησης και πληθωριστική έκρηξη. Αντί της εξόδου είναι επιτεύξιμη η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας μέσω ολοκλήρωσης της εσωτερικής υποτίμησης που την

άφησε στη μέση το ΠΑ.ΣΟ.Κ., καθιστώντας την μάλιστα ατελέσφορη (αφού δεν μειώνει τις τιμές). Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. δεν ολοκληρώνει την υποτίμηση γιατί θα αντιπαραταχθεί με στρώματα που πλέον εκφράζει, όχι εκείνα του 70-80 περί το Δημόσιο, αλλά αυτά με τα οποία εμπλουτίσθηκε την δεκαετία του '90 που τώρα υπερέχουν. Η αδυναμία μείωσης των τιμών θα μειώσει δραστικά την επιρροή του, αφού τα νέα στρώματα αποσυνδεδεμένα ριζικά από τα παλιά, είναι αρκετά ισχυρά για να ανθίστανται σε μειώσεις τιμών, αλλά σαφώς μειοψηφικά. Πρέπει να δημιουργηθεί ο πολιτικός σχηματισμός που ολοκληρώνοντας και καθιστώντας την (εσωτερική) υποτίμηση αποτελεσματικότερη-δικαιότερη, επιβάλλοντας μείωση των περιθωρίων κέρδους και αύξηση επενδύσεων και εξαγωγών, να ωφελήσει την πλειοψηφία του λαού και όχι μόνο τους νέους προνομιούχους συμμάχους του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Αυτοί τσεπώνουν την διαφορά από την μείωση του εργατικού κόστους, κρατούν τις τιμές ίδιες, δεν αναλαμβάνουν επενδυτικούς κίνδυνους και συνεχώς ζητούν επιπρόσθετα μέτρα. Η επερχόμενη καταστροφή είναι ορατή: η αναποτελεσματικότητα των μέτρων οδηγεί σε αυξημένες δόσεις από τα ίδια, που δεν θα γίνουν ανεκτές. Θα επιχειρηθεί νέα πτώση του εργατικού κόστους, μήπως πέσουν οι τιμές, με αντίτιμο αναταραχές και την επαναφορά μιας σκληρής Δεξιάς, εφόσον οι προοπτικές της Αριστεράς δεν φαίνονται καλές και η μαξιμαλιστική ρητορική της απωθεί. Επείγει συνεπώς η ολοκλήρωση της εσωτερικής υποτίμησης, δικαιότερα και αποτελεσματικότερα μειώνοντας τις τιμές, αυξάνοντας την φορολογία, μειώνοντας την ζήτηση των πλουσίων που κατευθύνεται κυρίως στο εξωτερικό, καταπολεμώντας την φοροδιαφυγή, ανακατασκευάζοντας το κράτος.

Από πολλές πλευρές είναι ισοδύναμο το αν η αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας γίνει με εσωτερική ή εξωτερική υποτίμηση. Προφανώς, και στις δύο περιπτώσεις μειώνεται το βιοτικό επίπεδο των πολλών, αν και η επίπτωση της μείωσης που αντιστοιχεί σε επιμέρους κοινωνικές ομάδες μέσω της μιας ή της άλλης δεν είναι ίδια. Είναι περισσότερο δουλειά του κράτους να αποκαταστήσει την ισότητα στα βάρη, π.χ. μέσω αυξημένης φορολόγησης των κερδών από εξαγωγές που θα ωφεληθούν από την υποτίμηση. Αν από άποψη ισότητας στα βάρη, οι δύο μορφές υποτίμησης δεν διαφέρουν υποχρεωτικά (εξαρτάται και από τις κρατικές πολιτικές το αποτέλεσμα), μήπως υπάρχει αλλού αξιόλογη διαφορά υπέρ της μιας ή της άλλης; Στα υπέρ της εξωτερικής υποτίμησης είναι η σχετικά ευέλικτη και εύκολη εφαρμογή της (ευκολότερα υποτιμάται το νόμισμα, παρά μειώνονται μισθοί-τιμές). Εναντίον της ο πληθωριστικός κίνδυνος και στην συγκεκριμένη περίπτωση, οι μεγάλοι

κίνδυνοι από την αντικατάσταση του νομίσματος. Μεγαλύτερη ίσως σημασία από τα σχετικά αβέβαια οικονομικά επιχειρήματα υπέρ και κατά των δύο μορφών υποτίμησης έχουν τα πολιτικά.

Περιγράψαμε συνοπτικά στοιχεία της τρίτης πολιτικής: την ολοκλήρωση της εσωτερικής υποτίμησης που βελτιώνει την δικαιοσύνη και αποτελεσματικότητά της, έναντι της κατά το «ήμισυ» πραγματοποιούμενης από την κυβέρνηση, ή της εξόδου από το ευρώ. Η τρίτη πολιτική περιλαμβάνει ακόμα τρία σκέλη. 1) Περικοπή μέρους του χρέους με αναδιάρθρωση της διάρκειας και του επιτοκίου του υπολοίπου, 2) μέτρα ανόρθωσης της οικονομίας και 3) διεθνείς ενέργειες για μεταρρύθμιση της Ε.Ε., και αποδέσμευση από την παγκοσμιοποίηση. Κανένα μέτρο οποιασδήποτε ελληνικής κυβέρνησης, δεν μας απεμπλέκει από τα προβλήματα της παγκόσμιας οικονομίας. Απλά απαλύνει τα συμπτώματα και εμποδίζει έναν ξαφνικό θάνατο, έως ότου βρεθεί η νέα θεραπεία. Ο χώρος δεν επιτρέπει ανάλυση των τριών τελευταίων σκελών της τρίτης άποψης, αλλ' ευτυχώς είναι σχετικά γνωστά: η αδυναμία του υπάρχοντος διοικητικού, εκπαιδευτικού και υγειονομικού συστήματος είναι εξόφθαλμη, καθώς και η μεταρρυθμιστική αδυναμία των υπαρχόντων πολιτικών σχηματισμών. Τίποτα δεν θα γίνει στην χώρα, μέσα ή έξω από την Ο.Ν.Ε., αν η φοροδιαφυγή δεν αντιμετωπιστεί, το κράτος δεν δουλέψει, τα νοσοκομεία δεν γιατρέψουν και τα σχολεία δεν μορφώσουν. Αν δεν ενεργοποιηθούν οι πολίτες συνολικά και δεν τα περιμένουν όλα από το κράτος. Και αν αυτή η ευρωπαϊκή και παγκόσμια δομή που γεννάει τέρατα παραμείνει, δεν θα δούμε άσπρη μέρα. Ζητήματα διεθνούς συντονισμού-συνεργασίας, ώστε να μην ξαναζήσουμε τα φετινά φαινόμενα, όπου οι χώρες της ευρωπαϊκής περιφέρειας καταλαμβάνονταν εξαπίνης ως μωρές παρθένες όταν ο νυμφίος (ο αναζωογονημένος νεοφιλελευθερισμός) έφτανε, πρέπει να βρεθούν στην κορυφή της ατζέντας.

Τέλος, υποστηρίζουμε την διαγραφή μέρους του χρέους και αναδιάρθρωση του υπολοίπου με ανακήρυξή του σε «απεχθές» (Ζήμενς, πολεμικό υλικό, νοσοκομειακό υλικό και λοιπές υπερ-κοστολογήσεις έργων), εκεί όπου έχει αποδειχθεί η καταβολή μιζών κ.λπ. Άρα, στηρίζουμε την προσπάθεια αποκάλυψης των σκανδάλων και δεν στεκόμαστε αλά Κ.Κ.Ε. στην άκρη «διότι έτσι είναι ο καπιταλισμός». Ακόμα, εφόσον η εσωτερική υποτίμηση αφορά μισθούς, τιμές, κέρδη, κρατικά εισοδήματα κ.λπ., με σκοπό το ομαλότερο δυνατό ξεφούσκωμα της ανάπτυξης-φούσκας των τελευταίων 15 χρόνων, δεν θα παραμείνουν στο απυρόβλητο οι δανειστές του Δημοσίου. Όταν οι λοιποί συμβαλλόμενοι με το Δημόσιο (π.χ. δημόσιοι υπάλληλοι, συνταξιούχοι), αλλά και οι πολίτες της

χώρας θα βρεθούν με μειωμένες 20-30% της απολαβές τους, το ίδιο κατ' ελάχιστο πρέπει να συμβεί και μ' αυτούς. Άρα, ενώ η καθολική άρνηση πληρωμής του χρέους ή μεγάλου μέρους του (π.χ. 70%) είναι υπερβολική, μια προσεκτικότερη μείωση-αναδιάρθρωσή του επιβάλλεται.

Κλείνουμε με μια πολιτική τοποθέτηση για το ευρώ. Το μέσα ή έξω από το ευρώ δεν σηματοδοτεί μια οικονομική απόφαση απλά ή κυρίως, αλλά μια πολιτική απόφαση για το ευρωπαϊκό και παγκόσμιο μέλλον. Πολλοί, (όχι όλοι) από τους υποστηρικτές της εξόδου από το ευρώ, ελπίζουν ότι διαλύοντας την παρούσα νεοφιλελεύθερη δομή του, θα αντικατασταθεί άμεσα από ένα κοινωνικότερο ευρώ και Ε.Ε. Άλλοι ευαγγελίζονται μαξιμαλιστικές θέσεις για εγκαθίδρυση των σοσιαλιστικών πολιτειών της Ευρώπης ή του κόσμου, άλλοι πάλι ονειρεύονται ξύπνιοι την επιστροφή του «υπαρκτού».

Δεν συμμεριζόμαστε τα παραπάνω. Δεν επιθυμούμε την επιστροφή στον «υπαρκτό» και δεν ευελπιστούμε σε γρήγορη παγκόσμια συναδέλφωση, ούτε ότι η κατεδάφιση της παρούσας αντιδραστικής δομής της Ο.Ν.Ε., οδηγεί εύκολα σε νέα σωστότερη δομή. Πιθανότερο είναι να γυρίσουμε στα εθνικά νομίσματα ή σε ένα πιο κλειστό γερμανικό ευρώ. Τότε, πέραν των επιπτώσεων για εμάς, η ευρωπαϊκή οικοδόμηση θα οπισθοχωρήσει, μαζί με τις ελπίδες για πιο κοινωνική Ευρώπη και κόσμο. Παραδόξως το ευρώ και η Ο.Ν.Ε. είναι ό,τι πλησιέστερο σε ευρωπαϊκή ομοσπονδία έχουμε, όσο και αν δεν μας αρέσει. Πρέπει να επιδιώξουμε την μεταρρύθμιση, όχι την καταστροφή του, αν βέβαια γίνεται, συμμαχώντας με όσους αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα και βέβαια βελτιώνοντας και την δική μας λειτουργία (δεν φταίει για όλα το ευρώ).

Η γενική θέση που υιοθετούμε, είναι ότι πέρασε ο καιρός της απόλυτης ανεξαρτησίας των μικρών εθνών όπως ιστορικά διαμορφώθηκε τους τελευταίους αιώνες (αν ποτέ υπήρξε). Τα έθνη παραμένουν μια αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα, ωστόσο, στον κόσμο των γιγάντων (Η.Π.Α., Κίνα, Ιαπωνία, Ρωσία, και από κοντά Βραζιλία, Ινδία κ.λπ.) πρέπει να βρεθούν τρόποι ουσιαστικής θωράκισής μας και διεύρυνσης συμμαχιών για να επιβιώσουμε-υπάρξουμε και εκτιμούμε ότι η – χωρίς προσπάθεια αλλαγής του – έξοδος από το ευρώ και η καθολική άρνηση των χρεών δεν οδηγεί προς τα εκεί. Βέβαια, τονίζουμε για τελευταία φορά ότι αν δεν γίνει δυνατή η μεταρρύθμισή του, μεσοπρόθεσμα η έξοδος είναι η μόνη εναπομένουσα λύση.